

თანამედროვე ეკონომიკური მოდელები: ღირებულებები, მიღწევები, თავისებურებები

შოთა ვეშაპიძე — სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ალექსანდრე სიჭინავა — სტუ-ს პროფესორი

Modern economic models: values, achievements, features

Shota Veshapidze,
Assoc. Professor of GTU
Alexsander Sichinava,
Professor of GTU

Summary

In this article there are discussed worlds such economical model features and characteristics as USA Economical Model, European Model (Great Britain, German, Sweden, Finland, France, Italy); Asian model (Japan, India, South Korea); Latin American and African models.

Georgia should carefully monitor world modern social-economical models. From the useful lessons taken from them, it would be possible to expand Georgian social-economical model and make it more perfect, modern and effective.

რეზიუმე

სტატიაში კონკრეტულად განხილულია მსოფლიოში ისეთი ეკონომიკური მოდელების თავისებურებები და დამახასიათებელი ნიშნები, როგორიცაა: აშშ ეკონომიკური მოდელი; ევროპული მოდელი (დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, შვედეთი, ფინეთი, საფრანგეთი, იტალია); აზიური მოდელი (იაპონია, ინდოეთი, სამხრეთ კორეა); ლათინოამერიკული და აფრიკული მოდელები.

საქართველომ გულდასმით უნდა მიადევნოს თვალყური მსოფლიოს თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელებს. მისგან სასარგებლო გაკვეთილების მიღებით შესაძლებელი გახდება ქართული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის ფორმირების ფართოდ გაშლა და მისი უფრო სრულყოფილი, თანამედროვე და ეფექტიანი ჩამოყალიბება.

ეროვნული მეურნეობის მთლიანობის შემქმნელი ელემენტების ერთობლიობას და მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს ამ ელემენტების მჭიდრო კავშირსა და ურთიერთქმედებას, ქვეყნის ეკონომიკურ მოდელს უწოდებენ.

სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელში გულისხმობენ საკუთრების მიმართ დამოკიდებულებას, მეწარმეობის ტრადიციებსა და მის ინფრასტრუქტურას, ინსტიტუტების და მექანიზმების კომპლექსს, რომელიც განსაზღვრავს ამა თუ იმ ეკონომიკური და სოციალური სისტემის ხასიათს, აგრეთვე სახელმწიფოს და ბიზნესის ურთიერთქმედების ფორმებსა და მეთოდებს წარმოების ეფექტიანობის და კონკურენტუნარიანობის ამაღლების ინტერესებისთვის. ყველა მოდელი ერთმანეთისგან განსხვავდება ეკონომიკური ზრდის სტიმულირების მნიშვნელოვანი ნიშნებითა და მექანიზმებით, ასევე ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობით. განვიხილოთ ისინი ცალ-ცალკე:

ამერიკული მოდელი. მანჩესტერულმა ლიბერალიზმმა აშშ-ში განამტკიცა ერთგულება საბაზრო ფასეულობების მიმართ, სახელმწიფოს კი მხოლოდ „ღამის დარაჯის“ როლი მიაკუთვნა. მაგრამ დროთა განმავლობაში სახელმწიფოს როლი ეკონომიკასა და საზოგადოებრივ ურთიერთობებში იზრდებოდა სოციალური დოვლათის განაწილების ხარჯზე, ხოლო ომისა და კრიზისების დროს — სახელმწიფო პირდაპირ მონაწილეობდა წარმოებაში.

აშშ-ში მიაჩნიათ, რომ ამერიკული კეთილდღეობის და ლიდერობის საფუძველი მსოფლიო ეკონომიკაში არის პიროვნების, კერძო საკუთრებისა და კერძო მეწარმეობის თავისუფლება. ეს სამი თავისუფლება — ქვაკუთხედი, რომელიც განსაზღვრავს არა მარტო აშშ-ის ეკონომიკის და მისი მოდელის პოზიციებს სხვა ეროვნული ეკონომიკების და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მოდელების მიმართ, არამედ ამ ქვეყნის შიდა და საგარეო პოლიტიკასაც.

შემთხვევითი არაა, რომ აშშ-ში საბაზრო თავისუფლების, პიროვნების თავისუფლების და მეწარმეობის გვერდით თანდათანობით განმტკიცდა სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტები, კერძოდ, ოჯახი, ეკლესია, საზოგადოებრივი ჯგუფები და ასოციაციები, სამეცნიერო, სხვადასხვა სახის პროფესიული გაერთიანებები, მოქალაქეთა საკონსულტაციო საბჭოების ტიპის ორგანიზაციები და კავშირები და ა.შ., რომლებიც, უპირველეს ყოვლისა, ასახავს კერძო ინტერესებს და ისინი პირდაპირ დამოკი-

დებული არაა სახელმწიფოზე. თითოეული ამ ჩამოთვლილი ინსტიტუტის ძირითადი ელემენტია ცალკეული პიროვნება, რომელსაც თვითრეალიზაციის უფლება აქვს, შეუძლია დაიკმაყოფილოს საკუთარი ინტერესები და მოთხოვნები. მთლიანობაში სამოქალაქო საზოგადოება — ესაა სოციალური და სოციოკულტურული სივრცე, რომელშიც ადამიანები მჭიდროდ არიან ურთიერთდაკავშირებული და მოქმედებენ როგორც ერთმანეთისგან და სახელმწიფოსგან თავისუფალი ინდივიდები.

ამერიკული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი სხვა მოდელებისგან განსხვავებით ორიენტირებულია სახელმწიფოს როლის მინიმიზაციაზე საქონლისა და მომსახურების წარმოებაში თავის ეკონომიკის დერეგულირებით.

აშშ-ის ეკონომიკაში სახელმწიფო საწარმოები ძალიან ცოტაა, ძირითადად ესენია სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი წარმოებები, რომლებიც დაცულია სპეციალური კანონმდებლობით.

ამერიკული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი ემყარება სააქციო კაპიტალს, სააქციო საკუთრებას. აქციონერი ტრადიციული კერძო მესაკუთრისგან უპირველესად იმით განსხვავდება, რომ პირველს არ შეუძლია ამოიღოს თავისი კაპიტალ-პაკეტი საქმიდან, მას მხოლოდ თავისი აქციების გაყიდვის უფლება აქვს. ამასთანავე არ შეუძლია გავლენა მოახდინოს შემოსავლის (დივიდენდის) სიდიდეზე ერთ აქციაზე გაანგარიშებით. გარდა ამისა, კოლექტიური აქციონერი ერთდროულად არის კოლექტიური დაქირავებული მუშაკიც, რაც, ბევრი ექსპერტის აზრით, სააქციო კაპიტალიზმს „სახალხო კაპიტალიზმად“ აქცევს.

კაპიტალისტურ სახელმწიფოთა სხვა სოციალურ-ეკონომიკური მოდელებისგან განსხვავებით ამერიკულ მოდელს დაგროვებისა და ინვესტიციების მთავარ წყაროდ აქვს არა საკრედიტო-საბანკო ან ფინანსური სისტემა, არამედ საფონდო ბაზარი. სწორედ საფონდო ბაზარი უზრუნველყოფს საკუთრების სწრაფ და მკაფიო გადასვლას ერთი ხელიდან მეორეში. ოველივე ეს განაპირობებს მუდმივი შერწყმის, დიფუზიის ფენომენს.

ამერიკული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია მისი ორიენტაცია დაქარბულ სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესზე, მთელი ეკონომიკის ინოვაციური მოდელის ფორმირებაზე. არსებითად, ამერიკული სოციალურ-ეკონომიკური ინსტიტუციური მოდელი — ეს ეკონომიკის ინოვაციური მოდელია. თავისი ეკონომიკის ინოვა-

ციურობის და კონკურენტუნარიანობის დონით აშშ უსწრებს იაპონიასა და ევროკავშირს (ეკ).

ტრადიციულად ამერიკული მოდელი ემყარება არა მარტო საბაზრო, საბირჟო და ინოვაციურ ფასეულობებს, არამედ პროტესტანტიზმის ფასეულობებსაც (პრაგმატიზმი, პირადი პასუხისმგებლობა და ინიციატივა, დამოუკიდებლობა). აქ მოქმედებს პრინციპი „დაეხმარე საკუთარ თავს“ და არა იმის მოლოდინი, რომ მოვა დახმარება გარედან, კერძოდ, სახელმწიფოდან.

ეს მოდელი, ისევე, როგორც სხვა განვითარებული ქვეყნების მოდელები, ემყარება ერთიან საბაზრო სივრცეს, მომუშავეთა განათლების მაღალ დონეს, ჩამოყალიბებულ კონკურენტულ მექანიზმს და სახელმწიფო ანტიმონოპოლიურ პოლიტიკას, ასევე კორპორაციული კულტურის მაღალ დონეს.

ამერიკული მოდელი უპირველესად გამოირჩევა გამჭვირვალე კონკურენტული გარემოთი, მძლავრი სამეწარმეო სულისკვეთებით, აგრეთვე საიმედო და დეტალურად შემუშავებული საკანონმდებლო ბაზით.

მეორე, აშშ-ში არსებითად შექმნილია „სახალხო კაპიტალიზმი“, რომელშიც მოსახლეობის 70% აქციონერია და კაპიტალი იოლად და სწრაფად გადადის ეკონომიკის ერთი სფეროდან მეორეში.

მესამე, აშშ-ის ეკონომიკის საყრდენი არის არა სახელმწიფო და სამოხელეო აპარატი, არამედ ბიზნესი და სამეწარმეო სულისკვეთება, რომელიც ფართოდაა გავრცელებული ხალხში. სახელმწიფო თვითონ თითქმის არაფერს აწარმოებს, სამაგიეროდ საყოველთაოდ მხარს უჭერს ბიზნესს, კონკურენტულ გარემოს და ყველაფერს აკეთებს, რომ ამერიკულმა ეკონომიკამ განავითაროს თავისი ინოვაციურობა და იყოს ლიდერი მთელ მსოფლიოში.

ბევრი ამერიკელი ექსპერტი დარწმუნებულია, რომ ამერიკული მოდელი ყველაზე ეფექტიანია მსოფლიოში და უნდა ყალიბდებოდეს სხვა ქვეყნებში ამერიკულ დემოკრატიასთან ერთად, რაც შექმნის ახალ მსოფლიო წესრიგს აშშ-ის ლიდერობით. ამავე დროს, აშშ უკან არ იხევს, როცა სჭირდება სხვა ქვეყნების გამოცდილების გამოყენება მოსახლეობის ცალკეული ფენების სოციალური მხარდაჭერის საქმეში.

ამერიკული სახელმწიფო პრინციპულად ზღუდავს თავის როლს მოსახლეობის მატერიალურ მხარდაჭერაში, იგი მხოლოდ მის ყველაზე ნაკლებად უზრუნველყოფილ ფენებზე ზრუნავს. ფინანსური კრიზისის ან ეკონომიკური რეცესიის დროს სახელმწიფო უწყყმანოდ ეხმარება წარმოებასა და ბიზნესს.

დასავლეთევროპული მოდელი. თუკი ამერიკულ სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელს აქვს ეროვნული ხასიათი და ასოცირდება ერთ, თუმცა უზარმაზარ ქვეყანასთან, მისი დასავლეთევროპული ანალოგი მიეკუთვნება არა მარტო ერთიან მაკრორეგიონს, არამედ სახელმწიფოთა დიდ ჯგუფს, რომლებიც გაერთიანებულია ევროკავშირში და შესაბამისად მრავალეროვნულია. შეიძლება ვისაუბრო როგორც საერთო დასავლეთევროპულ მოდელზე, ასევე მის ცალკეულ სუბმოდელებზე (გერმანულზე, ფრანგულზე, ანგლოსაქსურზე, შვედურზე, სამხრეთევროპულზე და ა.შ.).

კაპიტალიზმის თანამედროვე დასავლეთევროპული მოდელი ყალიბდებოდა ორ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში სხვადასხვა სახის ფუძემდებლური წანამძღვრების ბაზაზე, ესენია: ეკონომიკური, პოლიტიკური, იდეურ-კულტურული, სამართლებრივი, სოციალურ-ფსიქოლოგიური, ცივილიზაციური.

თანამედროვე ევროპულ სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელში არის ბევრი საერთო და განსხვავებული მასში შემავალი ქვეყნების მიხედვით. საერთოა — უპირველესად საერთო ბაზარი, მენარმეობის და კონკურენციის თავისუფლება, მძლავრი საბანკო სისტემა და რაც მთავარია, მოქალაქეთა დაცულობა სოციალური სფეროს ფართო სახელმწიფო დაფინანსების საფუძველზე.

წამყვანი დასავლეთევროპული ქვეყნები თავიანთი სახელმწიფო ბიუჯეტებიდან გადაანაწილებენ 38%-დან (დიდი ბრიტანეთი) 48%-მდე (საფრანგეთი) თავიანთ მშპ-ს. აღსანიშნავია, რომ ამ მაჩვენებლით პირველი ადგილი უკავია შვედეთს.

ამგვარად, კაპიტალიზმის დასავლეთევროპული მოდელი არის უფრო რბილი სოციალური თვალსაზრისით და ამერიკულისგან განსხვავებით ხასიათდება დიდი ორიენტაციით სოციალურ გადახდაზე, ამიტომაც მას უწოდებენ სოციალურად ორიენტირებულს, ევროპულ კაპიტალიზმს კი — სოციალურ საბაზრო მეურნეობას.

დასავლეთევროპული კაპიტალიზმი ნაკლებად ლიბერალურია და უფრო კონსერვატორული, ვიდრე ამერიკული. ეს გამოიხატება სახელმწიფოს მკვეთრი მონაწილეობით საქონლის და მომსახურების წარმოებაში, სახალხო მეურნეობაში მნიშვნელოვანი სახელმწიფო სექტორის მქონე მრავალი ქვეყნის არსებობით. უნდა ითქვას, რომ აშშ-თან შედარებით დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში სახელმწიფო ჩარევის სფერო ეკონომიკაში გაცილებით ფართოა.

დასავლეთევროპული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელისთვის დამახასიათებელია დირიჟიზმის ფაქტორი სახელმწიფოს ეკონომიკურ პოლიტიკაში, რაც გამოიხატება არა მარტო სახელმწიფო საწარმოების მართვაში, არამედ ისეთი სახელმწიფოების ეკონომიკების სახელმწიფო დაგეგმვის პრაქტიკაში, როგორებიცაა: საფრანგეთი, შვედეთი, იტალია, რაც საერთოდ არ არის აშშ-ში. თუმცა ეს დაგეგმვა არ ჰგავს საბჭოურს — ცენტრალიზებულსა და დირექტიულს. იქ ის არ არის მბრძანებლური, მით უმეტეს დირექტიული, იგი ინდიკატურია, რომელიც მიუთითებს, მოხაზავს (მონიშნავს) მხოლოდ ძირითად ორიენტირებს მომავალი წარმოებისთვის.

დასავლეთევროპული ქვეყნებიდან ყველაზე ახლოს ამერიკულ მოდელთან არის, რა თქმა უნდა, **დიდი ბრიტანეთის სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი**, ამიტომაც იგი მნიშვნელოვნად განსხვავდება საერთოევროპულისგან. სწორედ ამ ქვეყანაში შეიქმნა „მანჩესტერული კაპიტალიზმი“, აქვე მოხდა პირველი ეკონომიკური კრიზისი (1825წ.).

მ. ტეტჩერის ლიბერალური რეფორმების შემდეგ ბრიტანული მოდელი დღეს საკვებითა სააქციო კაპიტალიზმის საბაზრო მოდელია, თუმცა სახელმწიფო სექტორის წილი ქვეყნის ეკონომიკაში მნიშვნელოვნად მაღალი რჩება, ვიდრე აშშ-ში. სააქციო ფირმების და კორპორაციების მთავარი მიზანი იქ არის აქციონერთა შემოსავლების მაქსიმიზაცია. სააქციო საკუთრების ფართო გავრცელება ხდება კორპორაციული კონტროლით, რომელიც ხორციელდება მნიშვნელოვანწილად ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მეშვეობით, აგრეთვე შერწყმისა და შთანთქმის ფორმით. თუმცა ეკ-ის ქვეყნების წევრობა, რა თქმა უნდა, გავლენას ახდენს ბრიტანული და დასავლეთევროპული მოდელის დაახლოებაზე.

გასული საუკუნის 80-90-იან წლებში ქვეყანაში გატარდა ეკონომიკის დერეგულირების პოლიტიკა. შეიცვალა ბევრი რამ, თუმცა განსაკუთრებული ლიბერალიზაცია და დერეგულირება განიცადა საბანკო-ფინანსურმა სისტემამ, მოხდა ლონდონის საფონდო ბირჟის რეორგანიზაცია. შედეგად, 2004 წელს დიდმა ბრიტანეთმა ისეთი მაჩვენებლით, როგორიცაა ეკონომიკური თავისუფლება, 102 ქვეყნიდან მსოფლიოში მე-6 ადგილი დაიკავა.

ზემოთქმული არ ნიშნავს, რომ სახელმწიფომ საერთოდ შეწყვიტა საბაზრო ურთიერთობების რეგულირება. ტარდება მკაცრი ანტიმონოპოლიური პოლიტიკა, ასევე კონკურენციის სტიმულირების, კრედიტებთან დაშვების, კერ-

ძო მენარმეობის და კორპორაციული მართვის ნესებზე კონტროლის პოლიტიკა. მაგალითად, კანონმდებლობის დარღვევად ითვლება, როცა რომელიმე კორპორაცია იკავებს ამა თუ იმ საქონლის ან მომსახურების ბაზრის 25%-ზე მეტს. აგრეთვე მნიშვნელოვანია დიდ ბრიტანეთში სახელმწიფოს როლი მეცნიერების და განათლების განვითარების საქმეში.

განსაკუთრებით საინტერესოა დასავლეთ-ევროპული სუბმოდელიდან **გერმანული**, ანუ რეინის მოდელი. ანგლოსაქსური მოდელისგან განსხვავებით მას აქვს კონსერვატიზმის აშკარა ნიშნები, რომლებიც დაკავშირებულია სახელმწიფოს უფრო მასშტაბურ და პირდაპირ ჩარევასთან ქვეყნის სამეურნეო ცხოვრებაში. არსებითად ესაა, ერთი მხრივ, სოციალური საბაზრო მეურნეობის და მეორე მხრივ — მეურნეობრიობის საერთო პირობების მკაცრი სახელმწიფო რეგულირების მოდელი.

გერმანიაში სოციალური დახმარების სისტემა დაფუძნებულია პოსტულატზე, რომ მთელი საზოგადოება პასუხისმგებელია ყოველ მოქალაქეზე, იმის მიუხედავად, რა მიზეზით აღმოჩნდა იგი უბედურებაში. ამასთან სოციალური დახმარებით სარგებლობს არა მარტო გფრის ყველა მოქალაქე, არამედ ქვეყანაში კანონიერად მყოფი იმიგრანტები.

სოციალური დახმარების ახლანდელი სისტემა ჩამოყალიბდა გასული საუკუნის 50-70-იან წლებში. იგი შეიქმნა ლ. ერჰარდის საბაზრო რეფორმების ბაზაზე, რამაც გამოიწვია „გერმანული ეკონომიკური სასწაულის ეფექტი“.

ესოდენ ძვირადღირებული სოციალური დახმარების სისტემის დაფინანსების ძირითადი წყარო — ესაა მოსახლეობის მომუშავე წილიდან და მენარმეთა მოგებიდან გადასახადები. ამის შედეგად საშუალო გერმანელი მუშა ან მოსამსახურე იღებს დაახლოებით იმდენივეს, რამდენსაც უმუშევარი. ამის გამო უმუშევრობა ხშირად ხდება ბევრისთვის უფრო მიმზიდველი, ვიდრე სამუშაო. უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ გერმანიაში ანაზღაურებული შვებულების საშუალო ხანგრძლივობა შეადგენს 30 დღეს, მაშინ როცა აშშ-ში — 12 დღეს, იაპონიაში კი — 18 დღეს.

შემთხვევითი არაა, რომ გერმანიას დღეს არც ისე კარგი პოზიცია აქვს ევროკავშირის ეკონომიკაში. იქ არის ეკონომიკური ზრდის დაბალი ტემპი, მაღალია საბიუჯეტო დეფიციტის და უმუშევრობის დონე. ამჟამად გერმანიის ახალი მთავრობის მთავარი ამოცანაა ქვეყნის ძველი სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის რეფორმა და მოდერნიზაცია.

ანგლოსაქსური მოდელისგან განსხვავებით გერმანული მოდელი ემყარება მძლავრ საბანკო

კაპიტალს, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული წარმოებასთან. ამ მოდელის პრინციპების თანახმად, იქმნება ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფები, სამრეწველო კომპანიების სადამკვირვებლო საბჭოებში პროფკავშირების წარმომადგენლებთან ერთად შედიან ბანკების წარმომადგენლები, რომლებიც ახორციელებენ სისტემატურ ზედამხედველობას ამ კომპანიების საქმიანობაზე. ფიქრობენ, რომ ეს მოდელი უფრო მოქნილია და უფრო კონსერვატიული, ვიდრე ანგლოსაქსური.

გერმანიისთვის ძირითადი პრობლემა — ესაა მისი აღმოსავლეთი მიწების ადაპტაცია და განვითარება — ეს ის მიწებია, რომლებიც შედიოდა ყოფილ გდრ-ში. ეს ტერიტორია თავისი ყველა მაკროეკონომიკური მაჩვენებლით ყოველთვის ჩამორჩებოდა დასავლეთ გერმანიას.

რა თქმა უნდა, გერმანია კვლავინდებურად არის ძალიან ძლიერი, ეკონომიკურად და ტექნიკურად მაღალგანვითარებული ქვეყანა. მას მე-5 ადგილი უკავია მსოფლიოში მშპ-ის სიდიდით, ხოლო ექსპორტით — მეორეც კი. მაგრამ დღესდღეობით მისი ეკონომიკის განვითარება ძირითადად ინერციით მიმდინარეობს და იგი ხშირად ნელდება, ეცემა ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა სხვა ქვეყნებთან შედარებით. სულ უფრო მკვეთრად იგრძნობა დიდი ხნის წინ ჩამოყალიბებული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის რეფორმირების აუცილებლობა. ზედმეტმა გადახრამ სოციალური ფუნქციების მხარეს, მძლავრმა სახელმწიფო მფარველობამ ბიზნესზე და უზარმაზარმა დანახარჯებმა აღმოსავლეთის მიწების ტრანსფორმაციაზე განაპირობა გერმანიის ღრმა კრიზისამდე მიყვანა, რომლიდანაც, ჩანს, იგი მხოლოდ ახლა ახერხებს გამოსვლას.

დასავლეთ ევროპაში გერმანულ სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელს უახლოვდება თავისი არსით **შვედეთის** თანამედროვე მოდელი, რომელიც აგრეთვე ემყარება იდეოლოგიურ სოციალ-დემოკრატიულ პოსტულატებსა და ტრადიციებს. ლიტერატურაში შვედური მოდელი ხშირად მოწოდებულია ყველაზე განვითარებული ფორმის „საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს“ სიმბოლოს სახით.

სახელმწიფო სექტორის ხვედრითი წილი შვედეთის ეკონომიკაში მნიშვნელოვნად აღემატება გერმანიაში ანალოგიურ მაჩვენებელს, ხოლო სრული დასაქმებისა და შემოსავლების გათანაბრების სოციალ-დემოკრატიული პრინციპები იქ განმტკიცდა კიდევ უფრო მეტად და აგრეთვე აქვს ძველი ტრადიციები. ამასთან შვედური სოციალ-დემოკრატია არასდროს ემყარებოდა წარმოების სოციალიზაციის საშუა-

ლებათა მარქსისტულ იდეებს, ანუ არ უარყოფდა კერძო საკუთრებას და არ გადადიოდა საბაზროდან სახელმწიფო ეკონომიკაზე.

შვედეთში მუშები საკმაოდ ფართოდ და კონკრეტულად მონაწილეობენ თავიანთი საწარმოების წარმოების მართვაში.

შვედეთის, ისევე, როგორც ევროპის სხვა ქვეყნების, მაგალითზე შეიძლება დავამტკიცოთ, რომ მუშები და კაპიტალისტები აღარ არიან მარადიული მტრები ან მოწინააღმდეგე ანტაგონისტები, ისინი გადაიქცნენ პარტნიორებად საერთო საქმის და ინტერესების რეალიზაციის მიზნით.

დღეს ქვეყნის ეკონომიკაში დასაქმებულთა მესამედი მოდის სახელმწიფო სექტორზე, ჯამობრივი სახელმწიფო დანახარჯი მშპ-ის 60%-ს აჭარბებს, რაც შვედეთს მსოფლიოში საბაზრო ეკონომიკის ქვეყანათა შორის პირველ ადგილზე აყენებს ამ მაჩვენებლის მიხედვით. იქ სოციალური დანახარჯების წილი მშპ-ში 30%-ს აჭარბებს. შვედეთის მშრომელთა დიდი ნაწილი პროფკავშირის წევრია და მონაწილეობს მის სამოქალაქო აქციებში.

ზემოთქმულს შეიძლება დავუმატოთ განათლების და ჯანდაცვის სოციალიზაციის ფართო პროცესი, სოციალური დაზღვევის არაჩვეულებრივი გაქანება შრომის ანაზღაურების მაღალი დონის შენარჩუნებით.

უნდა ითქვას, რომ ქვეყნის უზომო სოციალიზაციამ უარყოფითი ასახვა პოვა მის ზრდაზე, კონკურენტუნარიანობაზე, მის მოდელს დაეტყო ხარვეზები და საჭირო გახდა მისი „შეკეთება“, მოდერნიზაცია სხვა ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით.

დასავლეთევროპული ეროვნული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელებიდან ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა **ფინური** მოდელი.

ფინური მოდელი თავისი მოდერნიზაციის დროს ემყარებოდა არა გერმანიის და თავისი მეზობლის შვედეთის, არამედ ამერიკული სააქციონერო მოდელის გამოცდილებას.

ფინეთში წარმოების დაფინანსების ძირითადი წყარო გახდა არა სტრატეგიული ინვესტირების კაპიტალდაბანდება, ანუ მსხვილი ან „ჯიბის“ ბანკებიც კი, რომლებიც პირდაპირაა დაკავშირებული წარმოებასთან, არამედ სააქციო კაპიტალი, საფონდო ბაზარი. ამასთანავე გადამწყვეტი მნიშვნელობა ამ ბაზარზე აქვს უცხოურ კაპიტალს და ფინეთში არავინ ლაპარაკობს უცხოელების მიერ ქვეყნის რაიმე მიტაცებაზე, მისი სუვერენიტეტის დაკარგვაზე და ა.შ. აქციებში დაბანდებათა დაახლოებით 75%-ს ახორციელებენ უცხოელები. საქვეყნოდ

ცნობილ ფინურ კორპორაცია „ნოკიაში“ უცხოურ დაბანდებათა წილი თითქმის 90%-ს აღწევს.

ფინეთში სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის შეცვლა მჭიდროდაა დაკავშირებული ელექტრონული მრეწველობის მძაფრ განვითარებასთან. ამის შედეგად ქვეყანამ პირველი ადგილი დაიკავა მსოფლიოში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (სსტ) დონით. ამ გზით ფინეთმა მოახერხა დიდი ეკონომიკური ეფექტით სანედლეულო ეკონომიკიდან, რომელიც დამყარებული იყო ტყისა და ხე-ტყის პროდუქტების ექსპორტზე, გადასულიყო მაღალტექნოლოგიურ ინოვაციურ ეკონომიკაზე. არ უნდა დაგვავიწყდეს ისიც, რომ ამ ქვეყნის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი — ესაა „ტუნდრები და ჩრდილოეთი“.

ელექტრონულ მრეწველობაზე გადასვლა თავის მხრივ დაკავშირებული იყო ქვეყნის სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის სერიოზულ განმტკიცებასთან. თუკი 1984 წელს მისი წილი შეადგენდა მშპ-ის მხოლოდ 1%-ს, დღეს იგი აჭარბებს 3,5%-ს, რაც აშკარად მეტია, ვიდრე აშშ-ში და მით უმეტეს საშუალოდ ეკ-ში.

ყურადღებას იპყრობს ის აშკარა ფაქტი, რომ არა მარტო ფინური ბიზნესი, არამედ ფინეთის მოსახლეობის უმეტესობა საცხებით მომზადებული შეხვდა ინოვაციებს, რომლებმაც ხელი შეუწყო ეკონომიკის ახალ სააქციო მოდელზე გადასვლას.

ფრანგული ეროვნული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი ასევე ხასიათდება ეკონომიკაში სახელმწიფოს მკვეთრად გამოხატული პირდაპირი მონაწილეობით. იქ ბაზარი, საბაზრო მექანიზმები და სტიმულები წარმოდგენილია ნაკლები ხარისხით, ვიდრე დიდ ბრიტანეთსა და გერმანიაშიც კი, ხოლო სახელმწიფო სექტორი და ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება — დიდი ხარისხით. ყოველივე ეს საფრანგეთს აახლოებს არა გერმანიასთან ან შვედეთთან, არამედ ეკონომიკური თვალსაზრისით ნაკლებად განვითარებულ სამხრეთ-ევროპულ ქვეყნებთან.

შემთხვევითი არაა, რომ კონკურენტუნარიანობის რეიტინგით საფრანგეთმა 2005 წელს მსოფლიოში 30-ე ადგილი დაიკავა, მაშინ, როცა დიდმა ბრიტანეთმა — მე-13, ხოლო გერმანიამ — მე-15. ტრადიციულად წინა საუკუნეებში მომხდარი ყველა რევოლუციის შემდეგ ფრანგი საზოგადოება დღემდე სიფრთხილით ეკიდება ბიზნესს, განსაკუთრებით კი — მდიდრებსა და წარმატებულ მენარმეებს. ყოველივე ეს აფერხებს სამეწარმეო გარემოს განვითარებას ქვეყანაში, იქ ბიზნესმენებს დიდ მხარდაჭერას არ უცხადებენ, რაც უარყოფითად მოქმედებს

საფრანგეთის პოზიციაზე მსოფლიო ეკონომიკაში.

ომის შემდგომი წლების საფრანგეთში სახელმწიფო დირიჟიზმის სკოლის ფუძემდებელი გახდა ფ. პერუ, რომელიც მიიჩნევდა, რომ სახელმწიფომ სპეციალური აქცენტი უნდა გაამახვილოს ისეთ დარგზე, როგორიცაა მძიმე მრეწველობა. ქვეყანამ პრაქტიკაში განახორციელა ინდიკატური დაგეგმვა. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება, ანუ დირიჟიზმი, ყოველთვის იმტკიცებდა თავის პოზიციას საფრანგეთში. 1963-73 წლებში იქ ტარდებოდა აშკარად ლიბერალური კურსი — კურსი, რომელიც უარყოფდა დაგეგმვას, პროტექციონიზმს და ა.შ. შემდეგ ქვეყანაში ისევ განახლდა დირიჟიზმის კურსი, რომლის თანახმადაც ეროვნული წარმოება უნდა განმტკიცებულიყო სახელმწიფო მხარდაჭერით, უპირველეს ყოვლისა კი, მეცნიერებატევადი, ინოვაციური, კონკურენტუნარიანი.

ბოლო ათწლეულებში ხშირად ხდებოდა კერძო ფირმების დაჩქარებული ზრდა, მათი პოზიციების განმტკიცება ქვეყნის ეკონომიკაში. მთლიანობაში საბაზრო მექანიზმები ფრანგულ ეროვნულ სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელში წარმოდგენილია მკვეთრად სუსტად, ვიდრე დიდ ბრიტანეთსა და გერმანიაშიც კი.

სამხრეთევროპული მოდელი რაღაცით ახლოსაა ფრანგულთან. ამ მოდელისთვისაც დამახასიათებელია სახელმწიფოს პირდაპირი და აქტიური დირიჟისტული ჩარევა ეკონომიკაში, საწარმოო პროცესში, თუმცა ამავე დროს ფართო გავრცელება პოვა კერძო საკუთრების საოჯახო ტიპიც.

ფაშიზმის დროს იტალიამ, ესპანეთმა და პორტუგალიამ განიცადა თავიანთი ეკონომიკების გასახელმწიფოებრიობის მასშტაბური პროცესი. ომის შემდგომ სახელმწიფოს როლი ამ ქვეყნების ეკონომიკაში კვლავ საგრძნობი რჩებოდა, მაგრამ დროთა განმავლობაში სულ უფრო ძალას იკრებდა საბაზრო ფაქტორები, ლიბერალური მექანიზმები და ტენდენციები.

იტალიაში ეკონომიკის და საზოგადოების ლიბერალიზაციის პროცესი დაიწყო გასული საუკუნის 60-იან წლებში. აქცენტი გაკეთდა საოლქო თვითმმართველობაზე, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე საოჯახოს ჩათვლით. წინანდელი ინდუსტრიის გიგანტები იყოფოდა, მაგრამ ამასთანავე ინარჩუნებდნენ ფინანსურ ცენტრალიზაციასა და ეკონომიკაში სახელმწიფოს მნიშვნელოვან არსებობას.

იტალიაში განმტკიცდა საკუთრებაზე საოჯახო-კლანური კონტროლის პრინციპი. ყველგან იქმნებოდა პირამიდული ბიზნეს-ჯგუფები

წევროში სათავო ჰოლდინგით. მსგავსი სტრუქტურები არაა ანგლოსაქსურ ქვეყნებში, თუმცა სხვა ქვეყნებში თავისებური ნაირსახეობებით გვხვდება (საფრანგეთი, გერმანია, შვედეთი და იაპონიაც კი). ეს მოდელი ხელს უწყობდა ქვეყნის ომისშემდგომ ეკონომიკურ განვითარებას, მოგვიანებით კი შეიქმნა საოჯახო-კლანური კონტროლი საკუთრებაზე.

სამხრეთ ევროპის სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი ხასიათდება ეკონომიკაში სახელმწიფო სექტორის მაღალი წილით. იტალიაში მან გასული საუკუნის 90-იან წლებში შეადგინა მშპ-ის 19,4%.

სამხრეთ ევროპის ქვეყნების ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია კოოპერაციულ სექტორს, მაგრამ ფინანსურ-საბანკო სისტემა არ გამორჩევა მაღალი ეფექტიანობით, ხოლო არალეგალური, ანუ ჩრდილოვანი ეკონომიკის ხვედრითი წილი საკმაოდ მნიშვნელოვანია (მშპ-ის არანაკლებ 25%-ისა). იტალიაში მაგალითად, შექმნილია მძლავრი კოოპერაციული სექტორი, რომელიც მოიცავს დაახლოებით 100 ათას კოოპერატივს 10 მლნ კაცით; ისინი მეპაიეები არიან.

იტალიურ საბანკო სისტემას თუ განვიხილავთ, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ იგი ისტორიულად ყალიბდებოდა გერმანული მოდელის ნიმუშის მიხედვით. თუმცა შემდგომში იტალიური საბანკო სისტემა სხვა პრინციპებზე აიგო.

სამხრეთევროპული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის მოდერნიზაციის თანამედროვე გამოცდილების შესწავლა საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ იგი ვითარდება საბაზრო ფაქტორის გაფართოებისა და განმტკიცების მიმართულებით. იქ დიდ როლს ასრულებს ევროკავშირის ინსტიტუტები, რომლის წევრებიც ეს ქვეყნებია.

იგივე შეიძლება დავასკვნათ აღმოსავლეთ ევროპის პოსტსოციალისტური ქვეყნების მიმართ, რომლებშიც ყალიბდება „ახალი ან სრულიად ახალგაზრდა კაპიტალიზმის“ მოდელი.

აზიური მოდელი შემდგომი სოციალურ-ეკონომიკური მოდელია **აზიური**, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, წარმოგვიდგება იაპონიის, ინდოეთისა და კორეის გამოცდილებით. რა თქმა უნდა, ამ მოდელს, ისევე როგორც დასავლეთევროპულს, აქვს თავისი ეროვნული სუბმოდელები, მაგრამ აქვს ბევრი საერთოც, მათ შორის უპირველესია ეკონომიკაში სახელმწიფო მონაწილეობის დიდი როლი. ეს მოდელი ჩამოყალიბდა ომისშემდგომ პერიოდში. აქაც ხდებოდა ეკონომიკური განვითარების დაგეგმვა. ესეც წარსულის, ძველი იმპერიული

ავტორიტარული ცივილიზაციის კვალია. მაგრამ დროთა განმავლობაში სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიკაში შემცირდა, სოციალური და საბაზრო შემადგენელი კი გაიზარდა.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ **იაპონიაში** შეიქმნა მომწიფებული საბაზრო ეკონომიკა სახელმწიფო რეგულირების დიდი მასშტაბით. ამ მოდელის აქტიური კოპირება მოახდინეს სხვა ქვეყნებმა. იაპონურმა სოციალურ-ეკონომიკურმა მოდელმა თავის თავში მოიცვა ბევრი მექანიზმი, რომლებიც დამახასიათებელი იყო ანგლოსაქსური მოდელისთვის.

დროთა განმავლობაში ამ მოდელმა ამონურა თავისი რესურსი. გარდა ქვეყნის ეკონომიკაში ჭარბი სახელმწიფო ჩარევისა, ამ მოდელის რესურსის ამონურვის მნიშვნელოვანი მიზეზი იყო სუსტი კონკურენტული მექანიზმი. იაპონიაში იქმნებოდა ძალიან მსხვილი სავაჭრო-სამრეწველო ჰოლდინგები (კეირეცუ), რომლებიც აფერხებდნენ კონკურენციის საბაზრო მექანიზმების ფუნქციონირებას. მიკროდონეზე ამ ჰოლდინგების ფარგლებში კონკურენცია უბრალოდ იბლოკებოდა.

თუ გავითვალისწინებთ დიდი ხნის წინ ჩამოყალიბებულ იაპონიის სახელმწიფო პოლიტიკას, რომლის თანახმადაც ქვეყანაში უცხოური კაპიტალი არ დაიშვებოდა, მაშინ ნათელი გახდება, რატომ იკლო, შემდეგ კი საერთოდ შეჩერდა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა. იგი ხანგრძლივად დეპრესიამ მოიცვა. ეს გრძელდებოდა 2002 წლამდე. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იაპონიის მთავრობამ დაიწყო ეკონომიკური რეფორმების გატარება, მისი ეკონომიკა კვლავ აღორძინდა.

დღეს იაპონიაში რეფორმებს ატარებენ სამრეწველო და სოფლის მეურნეობის სფეროში, საბანკო სექტორში, ეკონომიკურ პოლიტიკაში, რათა მოხდეს საბაზრო მექანიზმების სრულყოფა, კონკურენციის და ინოვაციების სტიმულირება და ა.შ.

განსაკუთრებით ძლიერი იყო ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების და სახელმწიფო სექტორის გავლენა **ინდოეთში** მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც მიმდინარეობდა ძველი კოლონიური მოდელის რღვევა. დაგეგმვა მაშინაც დიდ როლს ასრულებდა, მაგრამ შემდგომ ეკონომიკაში კერძო სექტორის მნიშვნელობა გაიზარდა.

ამ მოდელისთვის დამახასიათებელია კოოპერაციული სექტორის ფართო განვითარება და საოჯახო ბიზნესის გადასვლა განვითარებადი სააქციო კაპიტალის სტრუქტურაში, რომელიც დამახასიათებელია დიდი ბრიტანეთისთვის. ამ ქვეყანამ დიდი კვალი დატოვა თავისი

ყოფილი კოლონიის ეკონომიკაში. ინდოეთში მიმდინარეობს კოლონიური სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის ტრანსფორმაციის მასშტაბური და ფორსირებული პროცესი თანამედროვე კაპიტალისტურად, რაც ხორციელდება ანგლოსაქსური მოდელის გამოცდილებისა და მექანიზმების გამოყენებით. ამ პროცესს ხელს უწყობს ინდოეთში მეორე სახელმწიფო ენად ინგლისური ენის შემოღება და ამ ენაზე სწავლება სკოლებში, კოლეჯებსა და უნივერსიტეტებში. ინდოეთში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება უცხოურ კაპიტალს, მიმდინარეობს სახელმწიფო სანარმოების მასშტაბური პრივატიზაციის თანდათანობითი პროცესი.

მეორე მკვეთრად გამოხატული „აზიური“ სოციალურ-ეკონომიკური მოდელია **სამხრეთ კორეის** ინსტიტუციური ეროვნული ეკონომიკური მოდელი. იაპონური გამოცდილების გავლენა მასზე უდავოა. ისევე როგორც იაპონიაში, იქ შეიქმნა მსხვილი მონოპოლისტური გაერთიანებები (ჩებოლები). ისინიც აფერხებდნენ ქვეყნის შიგნით თავისუფალი მენარმეობის კონკურენტულ საქმიანობას. ჩებოლების ერთ-ერთი მთავარი განსხვავება იაპონური კეირეცუებისგან არის საკუთრების ურთიერთობა საბანკო სფეროში.

იაპონური კეირეცუები მუშაობს საკუთარ ბანკებთან და აქვს შეუზღუდავი საკრედიტო შესაძლებლობები, მაშინ, როცა სამხრეთკორეულ ჩებოლებს არ შეუძლია რომელიმე კერძო ბანკის აქციათა საკონტროლო პაკეტის შეძენა და იძულებულია სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებად საკრედიტო ინსტიტუტებს დაეყრდნოს.

სახელმწიფოს როლი ეკონომიკასა და ბიზნესში კვლავ მასშტაბურია: დგება ხუთწლიანი გეგმები, რომელთაც ინდიკატური ხასიათი აქვს. ქვეყანა კვლავ დახურულია გლობალიზაციისთვის. ბოლო ხანებში აშკარა გახდა, რომ მისი საბაზრო მოდელი ახალ პირობებში არაკონკურენტუნარიანია. შესაბამისად დაიწყო ეკონომიკის განსახელმწიფოებრიობის პროცესი. დღეს სამხრეთ კორეა მტკიცედ დაადგა თავისი ეკონომიკის მოდერნიზაციის და შემდგომი რეფორმირების გზას, რათა დაუახლოვდეს მსოფლიოს ყველაზე განვითარებულ ქვეყნებს.

ლათინოამერიკული ქვეყნები. ლათინოამერიკული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი ისტორიულად და გენეტიკურად დაკავშირებულია სამხრეთ ევროპის ქვეყნებთან, განსაკუთრებით ესპანეთთან და პორტუგალიასთან. მისი ძირითადი კონტურები მეტ-ნაკლებად კონკრეტული სახით შეიმუშავეს გაეროს ეკონომიკური კომისიის ექსპერტებმა ცნობილი

არგენტინელი ეკონომისტის რაულ პრებიშეს ხელმძღვანელობით. ამ მოდელში სახელმწიფო გამოდიოდა როგორც მაკროეკონომიკური სიტუაციის რეგულატორი და მეურნეობრიობის უშუალო სუბიექტი.

მხოლოდ XX საუკუნის ბოლოს დაიწყო რეგიონში ლიბერალურ-საბაზრო სოციალურ-ეკონომიკურმა მოდელმა ჩამოყალიბება. მასში მოცემულია „ვაშინგტონური კონსენსუსის“ ძირითადი იდეები. მისი ლათინოამერიკული ვარიანტი აქცენტს აკეთებდა ვაჭრობის და ფინანსურ-საკრედიტო სისტემის ლიბერალიზაციაზე, პრივატიზაციაზე, ეკონომიკის დერეგულირებაზე წარმოებაში სახელმწიფო ჩარევის შემცირების ხარჯზე, კონკურენციის ყოველმხრივ მხარდაჭერასა და საკუთრების უფლების დაცვაზე, მოსახლეობის სოციალურ უზრუნველყოფაზე ტექნოლოგიის გამოყენებით.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო დროს ლათინოამერიკულ რეგიონში მკაფიოდ გამოიკვეთა ორი ურთიერთსაპირისპირო ტენდენცია. ერთი — ნეოლიბერალური საბაზრო გარდაქმნების გაგრძელება, ძველი ეტატიზტური მოდელის დემონტაჟი, რომელიც დამყარებულია კეინსიანობის პრინციპებზე. მეორე — დაბრუნება სახელმწიფოს როლის გაძლიერებაზე და კერძო კომპანიების ნაციონალიზაციაზე, მკაცრი ზომების გამოყენება სახელმწიფო აპარატის ჩარევით საწარმოო პროცესში (ვენესუელა, ნიკარაგუა, ბოლივია).

აფრიკული მოდელი. დასასრულ აფრიკული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი (სარ-ზე საუბარიცა არაა) — იგი ჯერჯერობით მკვეთრად გამოხატული კონსერვატიული და არამიმზიდველი ხასიათისაა. ბუნებრივია, რაც უფრო დაბალია ეკონომიკური და კულტურული განვითარების დონე, მით მეტია სახელმწიფოს როლი საზოგადოების ცხოვრებაში, ასეთი საზოგადოება იმედს ამყარებს არა თვითგანვითარებაზე, არამედ საგარეო დახმარებაზე.

2001 წლის ოქტომბერში ნამყვანი აფრიკული ქვეყნების ლიდერები გამოვიდნენ პროგრამით „ახალი პარტნიორობა აფრიკის განვითარებისთვის“, რომელშიც საუბარია ეკონომიკის სერიოზულ მოდერნიზაციაზე, მის გამოყვანაზე „ჩრდილიდან“ („ჩრდილოვანი სექტორი“ აფრიკის უმეტეს ქვეყანაში 52%-ს შეადგენს), რათა ეს ქვეყნები გადავიდეს გამჭვირვალე კერძომწარმოებრივ კალაპოტში. ჯერჯერობით კი ბევრ მათგანში ჩამოყალიბდა ისეთი სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი, რომელიც

თავის თავში მოიცავს როგორც სახელმწიფო-მონოპოლისტურ ფორმებს, ისე აღმოსავლური დესპოტიზმის სიღრმისეულ ნიშნებს.

პოსტსოციალისტური სამყაროს ჩვენს მიერ განხილული ყველა სოციალურ-ეკონომიკური მოდელი საქართველოსთვის სერიოზულ ინტერესს იწვევს.

ყოველ მოდელს თავისი ისტორიული და ეროვნული ფესვები აქვს და არსებობის და შემდგომი განვითარების უფლებასაც იმსახურებს. მიუხედავად ამისა, მსოფლიო გამოცდილება ანგლოსაქსური მოდელის რიგ მნიშვნელოვან უპირატესობებს გვიდასტურებს. მრავალ მის ნიშანს სხვა მოდელები სესხულობენ. თავის მხრივ ანგლოსაქსურ მოდელსაც ემჩნევა სხვა, უპირველეს ყოვლისა დასავლეთევროპული ქვეყნების მოდელის კონსტრუქციულად გამოყენების, თვითგანვითარების და მოდერნიზაციის აშკარა ნიშნები. ამასთან ერთად, ამა თუ იმ მოდელის ფუნქციობა დამოკიდებულია ციკლებზე, რომელსაც გადის არა მარტო ეროვნული, არამედ მსოფლიო ეკონომიკაც. ფინანსური ან ეკონომიკური კრიზისის პირობებში საბაზრო ლიბერალიზმი სუსტდება, ეკონომიკური კეთილდღეობის და აღმავლობის პირობებში კი — იზრდება.

საქართველომ გულდასმით უნდა მიაღწევოს თვალყური მსოფლიოს თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ მოდელებს. მისგან სასარგებლო გაკვეთილების მიღებით შესაძლებელი გახდება ქართული სოციალურ-ეკონომიკური მოდელის ფორმირების ფართოდ გაშლა და მისი უფრო სრულყოფილი, თანამედროვე და ეფექტიანი ჩამოყალიბება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გველესიანი რ. საბაზრო ეკონომიკის მოდელები და საქართველოს სინამდვილე. შაქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. II და III, თბ., 1997, გვ. 133-136
2. გველესიანი მ. რა არის ეკონომიკური პოლიტიკა. თბ., „კომენტარი“ 2008
3. გოგოხია რ., საბაზრო ეკონომიკა, ლექციები, თბ., „საქპროფგამი“, 1996
4. ვეშაპიძე შ., ლეკაშვილი ე., გრიშკაშვილი ა., ასლამაზიშვილი ნ. მსოფლიო ეკონომიკა, თბ., 2008
5. სანთელაძე ნ. საბაზრო ეკონომიკის მოდელები, თბ., 1993.